

Ένα πανάρχαιο έθιμο με ρίζες στις εποχές της μαγείας και συνδεδεμένο με θρησκευτικές δοξασίες, είναι η «περιφορά της χελιδόνας». Μεταδόθηκε και στους γερμανικούς λαούς κι απλώθηκε σ' όλη σχεδόν την Ευρώπη, επιβιώνοντας και μετά την εξαφάνιση της μαγείας. Σήμερα, επιζητεί σε περιοχές της Θράκης και δηλώνει με τον πιο εύγλωττο τρόπο τον ερχομό της νέας χρονιάς «μαζί με τα χελιδόνια»:

Την 1^η Μαρτίου, αρχαία πρωτοχρονιά, ανά δυο τα παιδιά παίρνουν ένα καλάθι, το γεμίζουν με φύλλα κισσού (σύμβολα του θεού Διονύσου και της βλάστησης, με τα οποία, εκτός των άλλων, μεταδίδεται η θαλερότητα και η γονιμότητα στα ζώα και στις κόττες). Μέσα στο καλάθι περνούν ένα ραβδί, στην άκρη του οποίου προσαρμόζουν ένα ξύλινο ομοίωμα χελιδονιού. Είναι η χελιδόνα, στον λαιμό της οποίας κρεμούν κουδουνάκια που ηχούν, όταν κάποιος κινεί το ραβδί. Μ' αυτή την κατασκευή που παίζει τον ίδιο ρόλο με το τρίγωνο στα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, γυρνούν από σπίτι σε σπίτι και τραγουδούν:

«Ήρθε, ήρθε χελιδόνα, / ήρθε κι άλλη μελιδόνα, / κάθισε και λάλησε, / και γλυκά κελάδησε: / «Μάρτη, Μάρτη μου, καλέ, / και Φλεβάρη φοβερέ, / κι αν φλεγίσεις κι αν τσικνίσεις, / καλοκαίρι θα μυρίσεις. / Κι αν χιονίσεις, κι αν κακίσεις, / πάλιν άνοιξιν θ' ανθίσεις. / Θάλασσα επέρασα / και στεριάν δεν ξέχασα, / κύματα κι αν έσχισα, / έσπειρα, 'κονόμησα. / Έφυγα κι αφήκα σύκα, / και σταυρόν και θημωνίτσα, / κ' ήρθα τώρα κ' ήυρα φύτρα, / κ' ήυρα χόρτα, σπάρτα, βλίτρα, / βλίτρα, βλίτρα, φύτρα, φύτρα».

Και συνεχίζει:

«Συ, καλή νοικοκυρά, / έμπα στο κελάρι σου, / φέρ' αυγά περδικωτά, / και πουλιά σαρακοστά, / δώσε και μίαν ορνιθίτσα, / φέρε και μια κουλουρίτσα. / Μέσα δω που 'ρθαμε τώρα, / μέσα γεια, μέσα χαρά, / στον αφέντη, στην κυρά, / στα παιδιά και στους γονείς / σ' όλους τους τούς συγγενείς. / Μέσα Μάρτης, έξω ψύλλοι, / έξ' οχτροί, σας τρών' οι σκύλοι. / Μέσα φίλοι, μέσα φτήνια, / και χαρές, χοροί, παιχνίδια».

Η νοικοκυρά παίρνει λίγα φύλλα κισσού από το καλάθι της χελιδόνας και τα βάζει στο κοτέτσι για να κάνουν οι κόττες πολλά αβγά. Μετά, παίρνει ένα ή δυο αβγά και τα δίνει στα

παιδιά που την επισκέφτηκαν, τα οποία συνεχίζουν παρακάτω.

Στα 200 μ.Χ., ο Αθήναιος κατέγραψε ένα ήδη αρχαίο στην εποχή του τραγούδι που τα παιδιά στην Ρόδο έψαλλαν αρχή της άνοιξης περιφέροντας από σπίτι σε σπίτι μια «χελιδόνα» και ζητώντας να τα τρατάρουν γλυκά. Λέει:

«Ἦλθ' ἦλθε χελιδών / καλὰς ὥρας ἀγούσα / καλοὺς ενιαυτοὺς...». Και περιγράφει πώς είναι το χελιδόνι, τι καλά φέρνει με την άνοιξη, με ευχές για καλή σοδειά κ.λπ. Στο τέλος, ζητά από την νοικοκυρά ν' ανοίξει την πόρτα στο χελιδόνι να τα φιλέψει κι αυτά καθόσον «ου γαρ γέροντες εσμέν ἀλλὰ παιδιά».

Ο Διόνυσος και το Καρναβάλι

Η πομπή του σύγχρονου Καρνάβαλου έρχεται από τα βάθη των αιώνων, όταν αποτελούσε την κορύφωση των μιμητικών πράξεων που σκοπό είχαν να καλοπιάσουν τη γη και να την πείσουν να προσφέρει πλούσια τα ελέη της την εποχή του θερισμού και της συγκομιδής. Το καρναβάλι της Πάτρας και του Μοσχάτου, όπως και το πιο διάσημο του Ρίο στη Βραζιλία, ή της Νίκαιας στη Γαλλία, ακολουθούν πιστά τις οργανωτικές διαδικασίες των λατρευτικών δρώμενων στη Θράκη και στην Ήπειρο. Με τη διοργάνωσή τους να ξεκινά από τους πρόκριτους των χωριών που, ανά συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα, επέλεγαν τα κατάλληλα πρόσωπα: Θα τους λέγαμε διευθυντή παραγωγής, σκηνοθέτη, σκηνογράφο, σεναριογράφο κάποτε, και βέβαια ηθοποιούς.

Στην Ήπειρο (στη Δερβίτσανη ως πρόσφατα), οι οργανωμένοι μασκαράδες ξεκινούσαν την Κυριακή της Τυρινής από την πλατεία του χωριού και πήγαιναν όλοι μαζί στο σπίτι της «νύφης», με το «συμπεθεριό» να τους καλοδέχεται. Μετά την αναπαράσταση των εθίμων που προηγούνται της γαμήλιας τελετής, έφερναν τη «νύφη» στην πλατεία όπου περίμεναν ο ψευτοπαπάς κι ο «γαμπρός». Ακολουθούσε παρωδία γάμου με τουφεκιές, φωνές κι

άσεμνα πειράγματα. Μετά την «τελετή», όλοι μαζί έφερναν βόλτα το χωριό χορεύοντας και τραγουδώντας για να καταλήξουν πάλι στην πλατεία. Εκεί, όμως, ένας άνθρωπος κειτόταν φαρδύς πλατύς, τάχα νεκρός. Τον τύλιγαν με μια κάπα, τον μοιρολογούσαν με αστεία λόγια, εξυμνούσαν τις σεξουαλικές του επιδόσεις και τα ελαττώματά του κι ετοιμάζονταν να τον θάψουν. Και, βέβαια, την καίρια στιγμή, ο νεκρός ανασταίνόταν μέσα σε γέλια και φωνές.

Οι φυλές των Οτεντότων της Νότιας και των Μπαντού της Ανατολικής Αφρικής δεν γνώριζαν το Καρναβάλι αλλά την κατάλληλη εποχή τελούσαν λατρευτικές γιορτές που μπορούσαν και άγιο να σκανδαλίσουν. Στη στροφή του 19^{ου} προς τον 20ό αιώνα, ο αιδεσιμότατος Η. Rowley βρέθηκε σε μια τέτοια τελετή των Μπαντού κι έγραψε ότι επρόκειτο για «αληθινά βακχικά όργια»: «Είναι αδύνατο να παρευρεθεί κάποιος (λέει) και να μην αισθανθεί ντροπή. Όχι μόνο επιτρέπεται στον επισκέπτη η πλήρης σεξουαλική ελευθερία αλλά συχνά του επιβάλλεται υποχρεωτική συμμετοχή. Η πορνεία είναι ελεύθερη και η μοιχεία κανέναν δεν ενοχλεί. Το μόνο που απαγορεύεται στους άνδρες, είναι να έχουν σεξουαλική επαφή με τις νόμιμες γυναίκες τους».

Ανάλογες γιορτές στην Αγγλία συνδέονται με την Πρωτομαγιά. Στον μεσαιώνα ήταν παντού διάσημες ως «γιορτή των Τρελών». Στην αρχαία Ρώμη, συνέπιπταν με τα Σατουρνάλια. Στην Ελλάδα, με τις γιορτές της διονυσιακής λατρείας. Στις πλαγιές του Κιθαιρώνα, γιόρταζαν τα Τριετηρικά, κάθε τρία χρόνια. Μόνο γυναίκες μετείχαν: Νύχτα, στο φως των πυρσών, φορώντας προβιές ελαφιών, με ξέπλεκα μαλλιά, στεφανωμένες με κισσούς και κρατώντας ιερούς θύρσους (ραβδιά τυλιγμένα με φύλλα κισσού) το έριχναν σε ξέφρενο χορό κι αχαλίνωτο τρέξιμο, καλώντας τον Διόνυσο με ουρλιαχτά.

(τελευταία επεξεργασία, 23 Ιανουαρίου 2021)